

Psykologiske termer.

Adfærdsgenetik. Den videnskab, der undersøger det genetiske grundlag for menneskets og dyrs adfærd.

Akkommodation. Piagets betegnelse for en modifikation af mentale strukturer, der har til formål at inkorporere ny information.

Angst, en meget ubehagelig følelsesmæssig tilstand, der både sætter kroppen og psyken i alarmberedskab. Mange skelner mellem angst og frygt, idet sidstnævnte har en genstand som årsag til den ubehagelige tilstand (f.eks. mødet med en stor bjørn), hvorimod sidstnævnte tilsyneladende er genstandsløs. Ikke alle psykologer så skarpt mellem angst og frygt. I psykoanalysen er angst forbundet med, at noget ubevidst materiale trænger sig frem mod bevidstheden.

Analytisk psykologi er betegnelsen for den psykologi, som C.G. Jung udviklede efter bruddet med Freud.

Anoreksi, en psykisk og fysisk sygdom, som ytrer sig ved, at den pågældende (som ofte er af hunkøn) kun i ganske ringe omfang tager næring til. Anorektikeren har et billede af sig selv som værende tyk på trods af, at vægten er ganske lav og kroppen nærmest ligner en KZ-fanges krop. Nyere teorier mener, at der ligger biologiske årsager til grund for sygdommen, selv om psykologiske forklaringer bestemt ikke helt er forladt. Den nuværende behandling går først og fremmest ud på at vinde anorektikerens tillid og kærlighed (dette indebærer bl.a., at behandlerne ikke gør noget, som ikke anorektikeren er indforstået med). Et sekundært formål er at prøve på at give anorektikeren sygdomsindsigt (uden at respekten for anorektikeren derved forsvinder)

Assimilation. Piagets betegnelse for indpasningen af nye informationer i eksisterende mentale strukturer.

Autobiografisk hukommelsessystem. Et individs samlede erindringer vedrørende sin egen historie. Formålet med det autobiografiske hukommelsessystem er at sikre en fornemmelse af personlig kontinuitet. Systemet er derfor afgørende for børns udvikling af en selvopfattelse.

Babysnak. En bestemt form for tale, voksne anvender over for børn. De voksne ændrer, deres almindelige tale for at gøre den mere forståelig og fængende for barnet.

Behaviorisme, en psykologisk retning, som lægger meget vægt på ydre adfærd og hvordan man kan ændre denne. Behaviorisme interesserer sig imodsatning til psykoanalyse sig meget lidt for menneskets indre oplevelser og tanker. Behaviorisme betjener sig i sine analyser af klassisk og operant betingning.

Begreber. Mentale kategorier til klassifikation af forskellige objekter, der deler bestemte kendetegn.

Bulimi eller bulimia nervosa, tvangsmæssig indtagelse af store mængder mad på kort tid og efterfølgende selvfremkaldt opkastning. Bulimi er langt mere udbredt end anoreksi og menes kun at hænge sammen med kulturelle faktorer. Ligesom anoreksi er bulimi mere udbredt blandt piger end drenge.

Drømme blev af Freud og Jung m.fl. set som kongevejen til ubevidste og terapien inddrog drømmene som en del af forståelsen af ubevidste. Ifølge psykoanalysen er det muligt at se fortrængte ønsker gennem drømme. Moderne forskere er inde på, at drømme mere har noget at gøre med hukommelsen. Drømme optræder i forbindelse med en slags rensning af ens "harddisk" og ved denne rensning dukker mange upåagtede oplevelser frem.

Eksternaliserende problemer. Betegner forstyrrelser, der involverer udagerende adfærd som aggression, vold og ungdomskriminalitet.

Emotioner- se følelser

Erikson, Erik (1902-1994) Han var en af de mest kendte inden for udviklingspsykologien. Han byggede en del på Freud, men udvidede på en måde hans teori på to områder. For det første talte han ikke kun om psykoseksuelle faser, men snarere om psykosociale faser. Det vil sige, at det drejer sig ikke kun om seksualiteten, men også om hele det sociale rum, som er uden om seksualiteten. For det andet hævdede han, at udviklingen ikke kun var koncentreret omkring udviklingen fra barn til voksen, men fortsatte hele livet igennem. Han forsøgte derfor også at inddele voksenlivet ind i faser.

Hans faser er følgende:

1. Tillid ↔ mistillid (Oralfasen)
2. Autonomi ↔ skam (analfasen)
3. Initiativ ↔ skyldfølelse (den fallisk/ødipale fase)

4. Skolebarnet: Evne til at gå op i opgaverne <- > en følelse af underlegenhed (latensfasen)
5. Identitet <- > uklar rolleopfattelse (puberteten).
6. Tidlig voksenalder : Intimitet og fællesskabsfølelse <- > Isolation
7. Middelalder: Giver erfaringer videre <- > selvoptagethed
8. Alderdommen : Integritet <- > fortvivelse.

Som det fremgår af ovenstående kunne udfaldet af en fase både være positivt eller negativt.

Festinger, Leon (1919-1989) Amerikansk socialpsykolog, der har udviklet dissonansteorien, ifølge hvilken mennesker bestræber sig på at bringe deres handlinger i samklang med deres ideer og holdninger - Eller omvendt!

Fremmedsituationen. Procedure til evaluering af kvaliteten af små børns tilknytning. Fremmedsituationen består i en række episoder, der udsætter barnet for en belastning, som er tilstrækkelig til at udløse en tilknytningsadfærd hos barnet. Børnene kategoriseres herefter, alt efter sikkerheden og trygheden i deres tilknytning.

Freud Sigmund (1856-1939) var Østriger og psykoanalysens grundlægger, Hans store fortjeneste ligger nok inden for drømmeanalyse, og hvad han kaldte for hverdagslivets psykopatologi (fortællelser ("freudian slips"), forglemmelser og fejlerindringer), men han har haft indflydelse på andre dele af psykologien. Hans betydning er dog vigende. Han fremlagde meget åbent beretninger, de såkaldte sygehistorier, fra sit psykoanalytiske værksted. Hele livet arbejdede han med sine teorier, og disse blev af og til ændret. Den mest kendte ændring er nok hans indførelse af dødsdrifter i psykoanalysen efter 1. verdenskrig.

Freud udviklede to modeller for personligheden:

- (a) Det ubevidst - det førbevidste - bevidstheden (model I)

Bevidstheden er der, hvor man bliver klar over verden og hvordan man befinder sig tidligt og rumligt.

Det førbevidste kan gøres bevidst, men er ikke i øjeblikket i bevidstheden.

Det ubevidste er ikke bevidst og kan heller ikke umiddelbart gøres bevidst. Her vil ofte driftene og konflikter i forbindelse med driftene befinde sig.

- (b) Id'et - jeg'et og overjeg'et (model II)

I id'et befinder drifterne sig. Drifterne består af seksualitetsdrifter, aggressioner og efter 1. verdenskrig også dødsdrift(er)

Jeg'et er sæde for beslutninger og vilje og jeg'et mægler mellem id'et og overjeg'et. Jeg'et eksisterer ikke uafhængigt af de to andre instanser (overjeg og id)

Overjeg'et er samvittigheden og jeg-idealer (forbilleder for jeg'et). Overjeget dannes ifølge Freud, når ødipuskomplekset fortrænges. (først dannes id'et, siden jeg'et og til sidst overjeg'et)

Psykopater har ofte ingen samvittighed, dvs. at overjeg'et er ikke rigtigt dannet.

Freud mente selv, at hans store fortjeneste på det psykologiske område lå i opdagelsen af ødipuskomplekset. Ødipuskomplekset vil i drengeversionen sige, at det lille dreng forelskes i moderen og vil gerne eliminere faderen. Dette kan selvfølgelig ikke lade sig gøre og den lille dreng må fortrænge sin lyst til moderen. Og herefter dannes overjeg'et. Noget lignende sker for piger, men der er tale om noget mere indviklet forløb.

Freuds skitsering af en udviklingsmodel ser nogenlunde sådan her ud: (se også Erikson):

Oral fase (0-2 år): tilfredsstillelse af lysten ved stimulation af mund, tænder og tunge.

Anal fase (2-4 år): tilfredsstillelse af lysten ved stimulation af endetarmen og beherskelse af tarmfunktionen.

Fallisk fase (4-5 år): tilfredsstillelse af lysten ved parring af klitoris eller penis. Fase kaldes fallisk efter det mandlige kønsorgan, fordi Freud mente, at piger ikke kunne erkende deres kønsorgans indvendige karakter.

Latensfasen (6- 12 år): I denne fase nedtones seksualiteten ifølge Freud og i stedet bliver tilegnelse af viden eksempelvis vigtig.

Den genitale fase (12 år -): her bliver egentlige seksuelle aktivitet vigtig. Parring af kønsorganer indtil orgasmen opnås.

Freud og hans datter (Anna Freud) lagde også vægt på forsvarsmekanismerne. Dette er en måde, hvorved jeg'et undgår at konfronteres med smertelige erfaringer.

De vigtigste forsvarsmekanismer er: fortrængning, benægtelse (f.eks. alkoholikeren, der benægter sit forbrug) og sublimering

(drifterne realiseres ikke direkte, men løftes op i et plan, hvor det er mere acceptabelt, at de udtrykkes. Kunst kan ofte være udtryk for en sublimering.)

Freuds terapi (psykoanalysen) er langvarig og skal foregå regelmæssigt – helst flere gange om ugen.

Analysanden ligger ned i en afslappet tilstand og får ordre på at associere frit (fortælle, hvad der falder han/hun ind). Ofte kommer analysanden ind på driftbetonede erindringsspor, i hvilke konflikter med forældrene var tilstede. Erindringssporene behøver ikke nødvendigvis at være sande gengivelser af virkeligheden, men vil ofte være tillempet analysandens ønsker og fortrængninger. Freud lagde endvidere vægt på drømme, som i mere eller mindre censureret form gengiver ønsker og drifter. Et barn havde eksempelvis i virkeligheden givet nogle jordbær væk. Om natten drømmer barnet, at det spiser alle jordbærerne selv. (driften udtrykkes)

Fælles opmærksomhedsepisoder. De situationer, i hvilke en voksen og et barn på samme tid fokuserer på et objekt og sammen foretager sig noget med dette objekt. (også kaldet for triadisk kommunikation)

Følelser udtrykker en særlig subjektiv måde at forholde sig til en genstand, begivenhed eller person. Følelserne kommer som regel også til udtryk kropsligt (hjerterbanken, øget pulsslag, sved). De fleste psykologer opererer med otte grundfølelser: årvågenhed, vrede, afsky, sorg, overraskelse, frygt, tiltro og glæde. Ofte sættes følelser i forbindelse med kognitioner og konationer.

Følelsesmæssig kompetence. Betegnelse for et individs evne til at mestre sine egne og andres følelser. Den følelsesmæssige pendant til kognitiv intelligens.

Gener. De enheder, der overfører arveanlæggene. De er opbygget af dna og er placeret bestemte steder på **kromosomerne**.

Gryende skriftlighed. Betegnelse for det første stadium i børns indlæring af skriftsproget, i hvilket barnet opdager, at skriftsproget er meningsfuldt og interessant.

Guidet deltagelse. Den proces, hvori voksne hjælper børn til at opnå viden gennem samarbejde om problemløsning. (se også den nærmeste udviklingszone)

Identitetskrise. Dette begreb forbindes typisk med Erik H. Eriksons arbejder og betegner en periode kendetegnet af forvirring og lavt selvværd, der siges at være typisk for teenageårene (om end der ikke er neighed om dette – se Arne Poulsen).

Ikke-REM-søvn. Den roligste og dybeste periode af søvnen, hvor hjernens aktivitet er mest begrænset.

Individualistiske kulturer er samfund, hvor individets uafhængighed sættes over alt andet, og hvor børn derfor opdrages til at være selvhjulpne og til at markere sig selv. Vores vestlige kultur (USA og Europa) må betegnes som værende yderst individualistisk.

Individuation. Samlebetegnelse for de processer, der er på færde i børns udvikling af en personlig identitet (se **social identitet**).

Jung bruger dog også denne betegnelse til at karakterisere en udviklingsvej, som det modne mennesket kan træde ind på. Denne udviklingsvej indebærer en bestræbelse på at forstå at sjælen som en modsætningsfuld helhed, hvilket bl.a. er ensbetydende med, at det enkelte menneske også må se sine skyggesider i øjnene for at kunne forstå sig selv som en helhed.

Indre arbejdsmodeller. Mentale strukturer, som ifølge John Bowlby overfører tilknytningsrelaterede erfaringer fra den tidlige barndom til voksenlivet.

Infantil amnesi. Den manglende evne til at huske begivenheder, der indtræffer i de første leveår. Freud troede, at børns/voksnes manglende evne til at huske den tidlige barndom hang sammen med fortrængninger af et ofte seksuelt indhold. Det er der intet, der tyder på, at dette er rigtigt.

Internaliserende problemer. Betegner forstyrrelser, der kommer til udtryk i indadvendte symptomer som angst og depression.

Jung, C.G. (1875-1961) var oprindelig læge og psykoanalytiker og var af Freud blevet udset til at være en slags kronprins for den psykoanalytiske bevægelse. Han brød imidlertid med Freud i 1914, fordi han bl.a. mente, at Freud overbetonede seksualiteten. Jung fandt efter bruddet med Freud på begrebet, arketyper, hvormed han mente nogle fællesmenneskelige oplevelsestyper, som skulle have sæde i det, som Jung kaldte for det kollektive ubevidste.

Jung bidrog til drømmeteorien med tre vigtige pointer:

- 1) Man skulle se på drømme i serier. Drømmene havde en tilbøjelighed til at behandle det samme tema i en periode. Derfor kunne man ikke nøjes med kun at se på den enkelte drøm.
- 2) Drømmene var kompensatorisk i forhold til bevidstheden. Hvis man følte sig mindreværdig i virkeligheden, så havde man

drømme, i hvilke man optrådte som en stor mand eller på anden måde var overlegen.

- 3) Drømmene blev ikke censureret - navnlig ikke p.g.a. deres seksuelle indhold sådan som Freud mente. Drømmene udtrykker sig direkte og ligefremt, hvis man ellers kan forstå deres symbolsprog.

Klassisk betingning vil sige, at en medfødt aktivitet kædes sammen en anden aktivitet, som ikke har forbindelse til de medfødte anlæg eller instinkter. Pavlovs forsøg med hunde, som hørte en klokke, før de fik serveret et måltid, er et godt eksempel på klassisk betingning. Hundene behøvede blot at høre klokken, før de begyndte at savle, fordi de var blevet vant til at høre en klokke før de skulle spise.

Kollektivistiske kulturer er samfund, hvor der lægges vægt på den gensidige afhængighed mellem samfundets medlemmer, og hvor børn derfor opdrages til at sætte socialkonformitet højere end individuelle mål.

Kognitioner, psykisk proces som vedrører erkendelse, tænkning, perceptioner og anvendelse af erfaringer. Lidt forenklet kan man sige, at kognitioner er lig med tanker. Kognitioner sættes ofte i forbindelse med konationer og emotioner (følelser)

Konationer betyder stræben, som i bevidstheden fremtræder som vilje og i adfærden som handling. Konationer sættes ofte i forbindelse med kognitioner og emotioner (følelser)

Konservation. Piagets betegnelse for erkendelsen af, at visse fundamentale kendetegn ved et objekt, f.eks. objektets vægt og volume, forbliver uændrede, selvom objektet flyttes eller arrangeres på en anden måde.

Kritiske perioder. De tidspunkter i udviklingen, hvor individet skal gennemgå bestemte oplevelser for at kunne tilegne sig en bestemt færdighed. (f.eks. sprog)

Kromosomer. Små, stokkeformede strukturer, der findes i kernen i alle kroppens celler. De indeholder det dna, som generne er opbygget af.

Kulturelle værktøjer. Betegnelse for de objekter og færdigheder, som et samfund har udviklet med det formål at opretholde sine traditioner, og som derfor overføres fra en generation til den næste.

Kønsceller (også kendt som gameter). Det kvindelige æg og den mandlige sædcelle, der forenes under befrugtningen. I modsætning til andre celler indeholder de kun 23 og ikke 46 kromosomer.

Kønroller, viden om. Barnets bevidsthed om, at bestemte former for adfærd anses som passende for drenge, mens andre former for adfærd anses som passende for piger. Den nyeste forskning viser, at børn allerede fra en meget tidlig alder (ca. 1 år) er bevidst om kønsforskelle, lidt senere om kønroller.

Ligevægt. Piagets betegnelse for den mentale tilstand, der opstår, når individet gennem assimilation og akkommodation har absorberet ny information og er blevet i stand til at forstå den.

Longitudinelle undersøgelser. Den samme gruppe af børn følges og testes på forskellige alderstrin for at se, hvilken forandring der sker i løbet af barnets udvikling.

Metakognition. Betegnelse for den bevidsthed og viden, individer har om deres kognitive processer. Omfatter f.eks. metahukommelse og metakommunikation.

Målkorrigerede partnerskaber. I John Bowlbys tilknytningsteori betegnelse for modne forhold. Sådanne er kendetegnet ved, at begge parter er i stand til at planlægge deres handlinger i lyset af deres egne mål og til samtidig at tage den anden persons mål i betragtning. Nyere forskning viser, at tilknytningsstil og valg af partner faktisk spiller en betydelig rolle. Man er tilbøjelig til at vælge en partner, som har samme tilknytningsstil som en selv.

Norm regel, rettesnor, retningslinje. Anvendes især i forbindelse med grupper.

Nærmeste udviklingszone. Vygotskys betegnelse for forskellen mellem det, et barn allerede ved, og det, et barn er i stand til at lære, når det bliver vejledt.

Objektpermanens. Piagets betegnelse for erkendelsen af, at objekter er uafhængige størrelser, der vedbliver at eksistere, selv når individet ikke er bevidst om dem.

Operant betingning. Den procedure, hvorigennem et individ udvikler et bestemt adfærdsmønster, som følge af at vedkommende er blevet belønnet for at følge det eller straffet for ikke at gøre det.

Operation. Piagets betegnelse for handlinger på det indre plan, f.eks. logisk tænkning.

Persona betyder to ting:

- 1) Den del af personligheden som en person viser udadtil (analytisk psykologi)

- 2) Filmseeren skaber mentalt en kunstig personlighedsmodel, som også kaldes for persona, og som er nødvendig for at filmseeren kan indleve sig (hoved)personens følelser og intentioner. (mediapsykologi)

Personlig identitet. Betegner de aspekter af et individs personlighed, der adskiller vedkommende fra andre individer og giver individet dets særlige træk

Piaget, Jean (1898-1980) Piaget var oprindelig biolog, men hans største bidrag ligger inden for psykologien. Det overordnede begreb hos Piaget er adaption, tilpasning. Mennesket foretager en aktiv tilpasning til omgivelserne livet igennem.

Adaptionen finder sted gennem to processer:

Assimilation: de (nye) erfaringer tilpasses til eksisterende handle-og tænkemåder

Akkommodation: eksisterende handle-og tænkemåder ændres således at de kan rumme de nye erfaringer.

I forbindelse med tænke-og handlemåder taler Piaget ofte om **skemaer**. Skemaer kunne defineres på følgende vis:

En kognitiv struktur (tankemønster) der indeholder viden og erfaring inden for et bestemt område.

”Psykologi og Socialpsykologi” definerer skema således:

”En samling indre repræsentationer eller forestillinger til forståelse af en situation eller en adfærd”

Ovenstående anvendes især inden for den kognitive psykologi eller kognitionpsykologien.

Imidlertid har Piaget også bidraget til udviklingspsykologien:

Den sensomotoriske periode (0-2 år): barnet udvikler sine skemaer gennem sanserne og gennem bevægelse. (Piaget har ofte brugt eksempler fra sine egne børn i denne periode)

Den præ-operationelle periode (2-7 år) : Barnet anvender symboler og sproget. Barnet har svært ved at fastholde en serie af tankeprocesser (operationer kalder Piaget det). Tankegangen synes ofte at være ulogisk: forveksler årsag med virkning. Barnet har også tit en finalistisk tankegang, dvs at barnet tænker et bestemt formål ind i et fænomen. F.eks. hvis det sner, jamen det gør det , fordi så kan vi lave sneboldskampe.

Den konkret-operationelle periode (7-11 år) : barnet er i stand til at fastholde en serie af tankeprocesser, men er stadigvæk afhængig af den konkrete virkelighed. Barnet kan eksempelvis kombinere længde, højde og bredde.

Den abstrakt-operationelle periode eller den formel-operationelle periode (11 år og fremefter): den unge er i stand til at tænke abstrakt. Tænke matematisk eller finde ud af hvad grundlaget for en bestemt livsanskuelse er.

Piaget hævder, at barnet (og også den unge) som hovedregel vil anskue verdenen ud fra en egocentrisk synsvinkel. Piaget lægger megen vægt på tanker og tankeprocesser og mindre på følelser. Nogle psykologer mener, at Piaget er tilbøjelig til at se barnet som en lille videnskabsmand.Psykoanalysen lægger mere vægt på følelser.

Psykoanalyse betegner både den psykologiske teori og den behandlingsform, som Sigmund Freud udviklede. Psykoanalysen lægger vægt på ubevidste drivkræfter og på en bevidstgørelse af disse. Teorien, der er meget omfattende, har især fokus på drifternes udvikling og på forskellige personlighedsinstanser (id, jeg og overjeg) og deres dannelse.

Pragmatik. Undersøgelsen af de regler, der bestemmer, hvordan vi anvender sproget til praktiske formål.

Pålidelighed. Den tiltro, vi kan have til et måleinstrument. Anslås ofte ved at sammenligne med resultater indsamlet på andre tidspunkter eller af andre forsøgsledere.

REM-søvn (rapid eye movement). Den periode af søvnen, hvor hjernen er relativt aktiv, hvilket resulterer i forskellige bevægelser af kroppen, herunder bevægelse af øjnene. I denne periode af søvnen optræder der mange drømme, hvoraf den sovende efter søvnens ophør kun kan huske et lille antal.

Roller dikterer mere eller mindre en bestemt adfærd eller væremåde. Rollens indhold er bestemt af den position eller den funktion, som individet inden for en gruppe oppebærer eller varetager. Rollen er ikke nødvendigvis udtryk for individets væremåde, men en person kan befinde sig godt eller dårligt i en bestemt rolle. Man deler ofte roller op i formelle roller, som ofte kan bundet til et bestemt (er)hverv, og så uformelle roller, som ikke er så klart veldefinerede og forekommer ikke med samme nødvendighed (f.eks. klassens klovn).Begrebet, rolle, anvendes ofte inden for socialpsykologien.

Scripter. Mentale repræsentationer af bestemte dagligdags begivenheder og af den adfærd og de følelser, der er adækvate i henseende til disse begivenheder. Sidstnævnte spiller i begyndelsen en mindre rolle. Det lille barn er i stand at efterligne ydre adfærd, men forstår

ofte ikke de bagvedliggende følelser og motiver.

Seligman, Martin (f.1942 i USA) blev tidligt kendt for sit begreb, tillært hjælpeløshed, som byggede på hundeforsøg. Hunde blev anbragt i en indhegning, i hvis midte der var anbragt et hegn, som hundene sagtens kunne springe over. Seligman satte strøm til gulvet i den halvdel, hvor hundene befandt sig. Gulvet på den anden side af hegnet blev ikke tilsat strøm. Da hundene mærkede den ubehagelige strøm, sprang de over på den anden side af hegnet. Det var der ikke noget overraskende i. Så prøvede Seligman forsøget med et andet hold hunde, og så skete der det mærkelige, at hundene blev på strømsiden af hegnet og tog lidende imod strømmen. ”Hvorfor sprang disse hunde ikke over hegnet?”, tænkte Seligman. Forklaringen var, at hundene tidligere havde deltaget i et andet strømforsøg, i hvilket de ikke kunne undgå at modtage strøm. De havde på en måde lært, at hvis de var en situation, i hvilken de fik strøm, så kunne de ikke ændre situation – de var tvunget til at modtage strøm (på trods af, at dette måske ikke altid var tilfældet). Denne pointe overførte han til mennesker. Mennesker som eksempelvis havde levet mange år i ghettoen og i fattigdom og elendighed, kan ikke gribe chancen for at komme ud af situationen, selv om denne er til stede. De havde lært det som Seligman kaldte for tillært hjælpeløshed.

Sidenhen har Seligman beskæftiget sig med det som han kalder for ”tillært optimisme”. Han mener, at pessimister er tilbøjelig til at personattribuere og at tillægge en negativ situation eller en dårlig præstation et mere vedvarende præg. Seligman laver kurser, hvor folk lærer at tænke mere optimistisk.

På det sidste har han også beskæftiget sig med, hvad der gør folk lykkelige.

Selvbevidsthed. Det første trin i dannelsen af selvet. Betegner barnets erkendelse af, at det er et selvstændigt væsen med en egen eksistens.

Selvopfattelse. Det billede, en person opbygger af sig selv. Indeholder svaret på spørgsmålet om, hvem man er.

Selvtillid betegner den tiltro som en person har til at kunne klare forskellige situationer eller opgaver. Et menneske som har stor selvtillid har ikke nødvendigvis et stort selvværd, selv om de ofte optræder sammen i enten positiv eller negativ retning

Selvværd udtrykker, hvor højt en person sætter sine personlige egenskaber. Selvværd indeholder svaret på spørgsmålet om, hvilken værdi personen har. Kan gå fra en meget positiv til en meget negativ vurdering. Lidt forenklet kan man sige, at selvtillid har noget med ”kunnen” at gøre, hvorimod selvværd har noget med ”væren” at gøre.

Semantik. Den del af lingvistikken, der beskæftiger sig med ords betydning og den måde, vi lærer ord på.

Sensitive perioder. De perioder i et menneskes udvikling, hvor der er større sandsynlighed for, at vedkommende tilegner sig bestemte færdigheder.

Social identitet. Betegner et individs oplevelse af at høre til i bestemte sociale kategorier som bl. a. køn, etnisk baggrund og subkulturer.

Socialisering. Samlebetegnelse for de processer, hvori børn hjælpes til at tilegne sig de adfærdsmønstre og værdier, der er nødvendige for at leve i et bestemt samfund.

Socialkonstruktionisme er en psykologisk retning, som tager udgangspunkt i tesen om at virkeligheden er en social konstruktion. Vi konstruerer vores virkelighed i de sociale fællesskaber, som vi deltager i. Sproget har en afgørende betydning i den sociale konstruktion, og det er muligt gennem den såkaldte diskusanalyse at analysere bestemte udsagn om verden og tingene, og derigennem se et større mønster. Socialkonstruktionismen bliver ofte kritiseret af den mere biologisk orienterede psykologi.

Socialkonstruktivisme. Den position, Vygotsky og andre forsvarede, ifølge hvilken 1) børns indlæring er baseret på en aktiv bestræbelse for at forstå verden snarere end på passiv tilegnelse, og 2) dette arbejde udføres mest effektivt i samarbejde med andre.

Socialpsykologien er den del af psykologien, som beskæftiger sig med, hvordan et individ er påvirket af sine sociale omgivelser og hvordan individet påvirker sine sociale omgivelser.

Sprogtilegnelsesmekanisme (*language acquisition device*, LAD). Ifølge Noam Chomsky er dette en medfødt mental struktur, der sætter børn i stand til med bemærkelsesværdig hastighed at tilegne sig viden om grammatik. **Sprogtilegnelsesstøttesystem** (*language acquisition support system*, LASS). Jerome Bruner foreslog denne betegnelse som modvægt til Chomskys påstand om, at barnets sproglige viden er medfødt. Sprogtilegnelses-

støttesystemet betegner de strategier, voksne anvender til at hjælpe og støtte børns sprogtilegnelse.

Syntaks. Vedrører sprogets grammatik, dvs. de regler, hvorefter ord sættes sammen til meningsfulde sætninger.

Systemteori eller systemisk teori. En særlig metode til beskrivelse af organisationer som f.eks. familier. De fremstilles som komplekse helheder, sammensat af subsystemer, der i bestemte henseender også kan behandles som selvstændige enheder.

Temperament. De medfødte karakteristika, der er særegne for en person, og som kendetegner vedkommendes særlige adfærdsstil.

Teori om det mentale. Betegner den viden, barnet opnår om, at andre mennesker har en indre verden af tanker og følelser, og at disse tanker og følelser er uafhængige af barnets egne mentale tilstande.

Triadiatisk kommunikation, se Fælles opmærksomhedsepisoder.

Tværsnitsundersøgelser. Grupper af børn/voksne i forskellige aldre sammenlignes i en bestemt henseende for at fastslå, hvordan bestemte funktioner ændrer sig i løbet af barnets/den voksnes udvikling.

Udtryksregler. Betegner de kulturelle normer, der gælder i forhold til at give udtryk for følelser. Herunder hvilke følelser der kan gives udtryk for, og under hvilke betingelser det er acceptabelt at udtrykke disse følelser. I vores kultur må man f.eks. ikke give udtryk for hævnfølelser og tildels heller ikke for vrede.

Udviklingsforløb. Den vej gennem livet, individet følger, kendetegnet af en bestemt grad af kontinuitet/diskontinuitet.

Udviklingsopgave. En række forfattere, herunder Erik Erikson, hævder, at barndommen kan inddeles i en række stadier, hver kendetegnet ved en bestemt vigtig opgave, som individet skal løse med succes, hvis det skal nå frem til det næste stadium. Både indholdet i udviklingsopgaven og hvornår og hvorvidt optræder de, diskuteres heftigt blandt udviklingspsykologer.

Uligevægt. Piagets betegnelse for den mentale tilstand, der opstår, når et individ præsenteres for informationer, som individet endnu ikke besidder de rette mentale strukturer for at forstå.

Universel grammatik. De regler for dannelse af sprog, der optræder i alle menneskelige sprog. Ifølge Noam Chomsky har mennesket en medfødt fornemmelse for universel grammatik.

Vendepunkter. Også kendt som overgangspunkter. De tidspunkter, hvor individer står over for vigtige valg med hensyn til deres fremtidige livsforløb. Vendepunkterne er i Senmoderniteten blevet vanskeligere og mere mangfoldige og et stigende antal personer har vanskeligheder ved at foretage valg.